

עירובין כט

משה שווערד

1. רמב"ם יד החזקה - הלכות עירובין פרק א

(ז) העירוב שעושים בני החצר זה עם זה הוא הנקרא עירובי חצירות ושעושיין אנשי מבוי זה עם זה או כל בני המדינה הוא הנקרא שתוף:

(ח) אין מערבין בחצירות אלא בפת שלמה בלבד אפילו ככר מאפה סאה והיא פרוסה אין מערבין בה היתה שלמה והיא כאיסר מערבין בה וכשם שמערבין בפת תבואה כך מערבין בפת אורז ובפת עדשים אבל לא בפת דוחן ושתוף בין בפת בין בשאר אוכלים בכל אוכל משתתפין חוץ מן המים בפני עצמן או מלח בפני עצמו וכן כמהין ופטריות אין משתתפין בהן שאינן חשובין כאוכלים ערב מים עם מלח נעשה כמוריים ומשתתפין בו:

(ט) וכמה שיעור האוכל שמשתתפין בו כגרוגרת לכל אחד ואחד מבני המבוי או מבני המדינה והוא שיהיו שמונה עשר או פחות אבל אם היו מרובים על זה שיעורו שתי סעודות שהן כשמונה עשר גרוגרות שהן כששה ביצים בינוניות אפילו היו המשתתפין אלפים ורבבות שתי סעודות לכולן:

(י) כל אוכל שהוא נאכל כמות שהוא כגון פת ומיני דגן ובשר חי אם נשתתפו בו שיעורו מזון שתי סעודות וכל שהוא לפתן ודרך העם לאכול בו פתן כגון יין מבושל ובשר צלי וחומץ ומוריים וזיתים ואמהות של בצלים שיעורו כדי לאכול בו שתי סעודות:

(יא) נשתתפו ביין חי שיעורו שתי רביעיות לכולן וכן בשכר שתי רביעיות ביצים שתיים ומשתתפין בהן ואפילו הן חיות ורמונים שתיים אתרוג אחד חמשה אגוזים חמשים אפרסקים ליטרא של ירק בין חי בין שלוק ואם היה בשל ולא בשל אין מערבין בו לפי שאינו ראוי לאכילה עוכלא תבלין קב תמרים קב גרוגרות מנה דבילה קב תפוחין כשות כמלוא היד פולין לחוין כמלוא היד חוין ליטרא והתרדין הרי הן בכלל הירק ומערבין בהן עליו בצלים אין מערבין בהן אלא אם הבצילו ונעשה אורך כל עלה מהן זרת אבל פחות מכאן אינו אוכל וכל אלו הדברים האמורין כלפתן הן ולפיכך נתנו בהן שיעורין אלו וכן כל כיוצא בהן וכל האוכלין מצטרפין לשיעור השיתוף. [השגת הראב"ד - ואם היה בשל ולא בשל אין מערבין בו א"א לא נאמר זה אלא בתרדין].

2. משנה ברורה סימן שפו

(ג) גבובין פת או ד"א - ואף דלענין עירובי חצרות בעינין דוקא פת כדלעיל בסי' שס"ו שאני התם דעירוב משום דירה הוא לערב דירתן לעשותן אחת ודירתו של אדם אינו נמשך אלא אחר פתו משא"כ שיתופי מבואות דאינו אלא לשתף רשות החצרות שבמבוי לא רשות הבתים וחצר לאו בית דירה הוא הלכך סגי בכל דבר מאכל ומזה הטעם נמי סגי כשנותנים אותו באויר החצר:

3. שו"ע אורח חיים - סימן שסח

(ג) כמה הוא שיעור העירוב בתחלתו, בזמן שהם שמונה עשרה או פחות שיעורו כגרוגרות לכל א'; ואם הם יותר משמונה עשרה, אפילו הם אלף או יותר, שיעורו מזון שתי סעודות, שהם שמונה עשרה גרוגרות, שהם כששה ביצים, וי"א שהם כשמונה ביצים:

4. ריטב"א על מסכת עירובין דף כט/א

וכי מערבין בתפוחי הקשו בתוס' ואמאי אין מערבין בהם דהא פרי חשוב הן ונאכלין כמות שהן ודרך ללפות ולסעוד בהם [1] ותירצו דתפוחים זידהו קשה היו ולא היה דרך לאכלן חיים אלא על ידי הדחק וכן הם היום בארץ אשכנ"ז שהתפוחי מדבריות [ומשום הכא] (ומ"מ) הוה אמר רב סתמא שאין מערבין בהם:

5. רשב"א על עירובין דף כט/א

אמר ליה וכי מערבין בתפוחים. וא"ת ואמאי לא. ותירצו מקצת מרבותינו הצרפתים דשמא תפוחין שלהן היו מדבריות ואינן ראויות כשלנו. ואינו מחוור, דתפוחים סתם קאמר, ואין הכוונה בשלהן שהן רעועות מיירי אלא

בשל עולם, דאינהו לאו רובא דעלמא, והיה להם לפרש תפוחים מדבריות מהו לערב בהם. [2] ונראה לי דרובא היה סבור שאין אדם מערב אלא בדבר שאדם סומך עליו מחמת סעודה ממש. או שבא בליפתו ללפת בו את הפת, ותפוחים לקינוח סעודה הן באין. ואסיקנא דמערבין בהן ועדיפי טפי מכמהין ופטריות שאינן באין אלא באקראי:

6. תוספות מסכת עירובין דף כז עמוד ב

... [3] ורבי דאמר וכי מערבין בתפוחים לחודויה הוא מדרבנן עבד דהא אטו מי לא הוה ידע דניקה בכסף מעשר דהוי פירי מפירי וגדולי קרקע דאין לומר דמיירי בתפוחים של יער דצריך למתקן דאם כן לא מייתי שפיר ממתני' דמעילה.

7. תוספות פסחים דף לג/ב

לאימת - מכאן מקשה ר"ת לפ"ה דפירש: 'דכל שהוא' מקבל טומאה מן התורה דהא מכי נפיק מינה פורתא מתכשרי ומיד מקבל טומאה כל הנשאר דמשקין מיבלע בליעי וה"ר יוסף תירץ דאע"פ שאוכל מקבל טומאה בפחות מכביצה אין מקבל הכשר בפחות מכביצה ואומר ר"י דהיינו טעמא דמאשר יאכל נפקא ליה לטמא אחרים בכביצה אוכל הנאכל בבת אחת ועלה קאי אשר יבא עליו מים אלמא לא מקבל הכשר בפחות מכביצה ועוד מקשה ר"ת דאמרינן בפ' אלו עוברין (לקמן מד.) השום והשמן של תרומה ומקפה של חולין ונגע טבול יום במקצתו לא פסל אלא מקום מגעו וכתב בכל הספרים והוינן בה מקום מגעו אמאי פסול והא לא הוי כביצה אלמא לא מקבל טומאה בכל שהוא ורש"י מוחק שם מן הספרים ומפרש בדוחק ועוד ה"ר אליהו מביא ראיה מת"כ דדרשינן גבי כלי חרס דכתיב ואותו תשבור אותו אתה שובר לטהרתו ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן ואי מקבל טומאה בכל שהוא פשיטא דלא מהני להו שבירה וההיא דת"כ שהביא רש"י שאוכל מטמא בכל שהוא אסמכתא היא ומילי טובא מפיק מקרא בת"כ וליתנהו אלא אסמכתא ורש"י בעצמו חזר בו בפ' אותו ואת בנו (חולין דף פב.) ...

8. רש"י מסכת עירובין דף כט עמוד א

גמרא כל האוכלין מצטרפין כו' ובמזון ב"ס לעירוב. ק"ל הא לענין עירוב אין כל האוכלין שוין בשיעורו. ואנן קי"ל כל שאין שיעורו שוה אין מצטרפין. עי' יומא (פא) ואולי בעירוב הקילון:

9. רש"י מסכת עירובין דף כט עמוד א

ר' שמעון בן אלעזר - במעשר עני שמחלקו לעניים הרבה על הגורן קאי, וקאמר: אין פוחתין לעני בגורן מהאי שיעור, דכתיב ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ובציר מהכי לא הוי נתינה.

10. רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ו הלכה ז

בעל השדה שעברו עליו עניים והיה לו שם מעשר עני, נותן לכל עני שיעבור עליו מן המעשר כדי שבעו (מ) שנאמר ואכלו בשעריך ושבעו.

11. משנה למלך הלכות מתנות עניים פרק ו

העולה ממה שכתבנו שדברי רש"י הללו שכתב דמדכתיב נתינה נפקא לן השיעורים השנויים במשנה הם דחויים וכבר חלקו עליו גדולי המורים ועיקר הטעם הוא משום דכתיב ושבעו ואמרי' תן להם כדי שביעה וא"כ נפל פיתא בבירא דאיך יתכן לומר דפירושא דמתני' דמדה זו אמורה בכהנים ולויים כו' הוא דגם במתנות כהונה ולויה צריך ליתן להם כדי שביעה הא בכהנים ולויים לא נאמר ושבעו וכדכתיבנא. ומיהו אפשר לומר דתנא דמתניתין ס"ל כרש"י דפי' דמאי דכתיב ונתת ללוי היינו מעשר ראשון ועלה כתיב ואכלו ושבעו א"כ למדנו דגם במעשר ראשון הניתן ללוי כתיב ביה ושבעו וא"כ צריך ליתן לו כדי שביעה ומינה ילפינן גם לתרומה הניתנת לכהן דצריך ליתן לו כדי שביעה:

12. דרך אמונה הלכות מתנות עניים פרק ו

(לט) כדי שבעו. כמו שיתבאר שיעורו בהלכה הסמוכה ולא פחות (מא) אבל יכול להוסיף כמה שירצה ובלבד שיחלק לכולן בשוה שהרי אין לו טוה"נ כלל בזה כדלקמן ה"י ואם אין לו כ"כ הרבה לתת לכל א' כדי שבעו עי' לקמן ה"ט (מב) ודין זה דוקא במעשר עני ולא בשאר מתנות כהונה ולויה (מג) וי"א דבכל מתנות הדין כן גם כשנותן לכהן תרומה או ללוי מעש"ר לא יפחות לכל א' מכדי שבעו:

13. דרך אמונה - ציון ההלכה הלכות מתנות עניים פרק ו

(מג) הרא"ש ותוס' רי"ד בקדושין נ"ח מובא במל"מ והרש"ס והגר"א וס"ל דמתני' פליגא על התוספתא ולא קי"ל כהתוספתא נגד המשנה:

14. תוספות רי"ד מסכת קידושין דף נח עמוד ב

חטה אחת פוטר את הכרי. ראיתי מקשים והא תתן לו כתיב ובעיני כדי נתינה כדדרשי גבי ראשית הגז. **ונראה לי לתרץ דבדאי מצוה ליתן לו דבר חשוב** כדתנן בפ' ראשית הגז וכמה הוא נתן לו משקל ה' סלעים שנאמר תתן לו שיהא בו כדי נתינה. והכי נמי תנן בשלהי פאה אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חטים וקב שעור'י כו' עד מדה זו אמורה בכהנים ובלויים בישראל. פי' גם כשמחלק תרומה בגורן לכהנים או מעשר ראשון ללויים לא יפחות לכל אחד מחצי קב שיהא בו כדי נתינה. **אבל מיהו אע"פ שמצותו בכך אם אינו רוצה לקיים מצוה זו ותרום חטה אחת מכל הכרי ניתקן ויצא מידי טבלו אלא שלא קיים מצות נתינה.** וה"נ תנן בפ"ב דתרומות אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרום שוגג תרומתו תרומה מזיד לא עשה כלום ומייתי' לה במסכת פסחים בפרק כל שעה וביבמות בפ' האשה פי' אין תורמין מן הטמא על הטהור דאמר קרא תתן ולא לאורו ואע"פ שמצותו בכך אם תרום ניתקן טובא ואע"פ שחיסר מצוה. והא דקתני במזיד לא עשה כלום פליגי בה בהאשה רבה רב חסדא אמר לא עשה כלום דאפילו הווא גריוא הדר לטבליה. ורב זביד אמר לא עשה כלום דאפילו הווא לתקן את השירים אבל תרומה הוי וכל זה משום קנסא אבל תרומתו מן דינא תרומה היא אע"פ שחיסר מצוה:

15. ריטב"א על מסכת עירובין דף כט/א

רבי שמעון בן אלעזר אומר כו' פי' הא דרבי שמעון בן אלעזר לענין חילוק מעשר עני בגורן היא שנויה שאם **באו עניים הרבה נותן לכל אחד מהם שיעור שתי סעודות שכן שיערוה חכמים נתינה האמורה בתורה לעניים וכשהעניים מרובין ואין במעשר שיעור נתינה לכל אחד מהם מניחו ביניהם ומסתלק** והשתא [מעשר ת"ק] (מעשר שתי סעודות):

16. ביאור הלכה סימן שפו ד"ה וי"א

וי"א שמערבין בתבלין - עיין במפרשים שתמחה על דעה זו שהוא דעת הרמב"ם שהוא נגד סוגית הגמרא דקאמר אילימא משום דקתני בהך תבלין ותבלין לאו בני אכילה נינהו אטו הכא מי לא קתני חטין ושעורין ולא בני אכילה נינהו הרי דהש"ס מדמה תבלין לחטין ושעורין חזין שאין מערבין בהן לכו"ע אכן באמת ברמב"ם לא נזכר כלל דין חטין ושעורין [ומה שכתב בהלכות עירובין פ"א הלכה י' כגון פת ומיני דגן אפשר דכונתו אפילו חזין מדלא כתב מבושלין וכ"כ בספר בית מאיר] **והנראה דלהרמב"ם יהיה מותר לערב גם בחטין ושעורין חזין דגבי שתופי מבואות ס"ל דהקילו בו וכמו דהקילו בו שא"צ דוקא בפת וסייעתו מתוספתא פ"ו דאיתא התם בראש הפרק שיתוף מבוי כיצד מביא אדם חבית של יין ושל שמן ושל תבואה ושל גרוגרות ואומר ה"ז לכל בני מבוי ולפ"ז מפרש הסוגיא באופן אחר** אילימא משום דקתני וכו' ותבלין לאו בני אכילה נינהו פירוש ומשום זה תעלה על דעתך דאין מערבין בהן א"כ בהך ברייתא נמי קתני חטין ושעורין וג"כ לאו בני אכילה נינהו ואפ"ה אמר רב עלה וכן לעירוב אלמא דלא בעינן שיהא ראוי תיכף לאכילה אלא כל שהוא מיני מאכל וה"ה תבלין שגם הוא מיוחד לתבל בו ושעורין ולא הביא בזה שום דיעה אלמא דס"ל דבזה לכו"ע אין מערבין וכ"כ בספר אור זרוע דחטין ושעורין גרוע מתבלין ולכו"ע אין מערבין וצ"ע ועיין במעשה רוקח ובבית מאיר. ועיין בהגהות הגר"א בתוספתא הנ"ל שמחק תיבת תבואה:

17. ספר תורת חיים על עירובין דף כט/א

ובמזון ב' סעודות לעירוב. **טעמא דבעינן שיעור ב' סעודות לעירוב נראה משום דלא סמכי אינשי להיות דעתן ודירתן במקום מזונותיהן אלא א"כ יש במזון ההוא כשיעור אכילת כל היום דהיינו סעודה אחת שחרית ואחת ערבית** וכן משמע לקמן דקאמר עבידי אינשי דשתו כסא בצפרא וכסא בפניא וסמכי עלויהו. **ונראה דהיינו דנקט בסמוך מערבין בשתי רביעיות של יין ולא קאמר בחצי לוג יין כדקתני מתניתין דאיתי לאשמעינן טעמא דמלתא משום דעביד אינש דשתי כסא דהיינו רביעית בצפרא וכסא בפניא:**

18. שערם מצויינים בהלכה

התם בחמרא מבושלא. פרש"י דחשוב ללפת בו את הפת, ולכן השיעור כדי לאכול בו את הפת של שתי סעודות, אבל חמרא בעלמא צריך שיהיו שתי רביעיות לצורך שתיה לב' סעודות. והמגיד משנה (עירובין פ"א ה"י) כתב בשם הרשב"א, שיין מבושל אינו באה ללפת ולטבול בו, אלא בא בקינוח סעודה, ולפיכך שיעורו כדי שמביאין ממנו לקינוח ב' סעודות. ועכ"פ מבואר מדברי רש"י והרשב"א שיין מבושל יש בו חשיבות, וסגי בפחות מסתם יין. ועיי' בתוס' במס' ב"ב (צז. ד"ה אילימא) אי יין מבושל אישתני לגריעותא או למעליותא. והתוס' הוכיחו דאישתני למעליותא. וכ"כ הרא"ש (שם), והביא ראיה ממס' תרומות (פי"א מ"א) אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעטו, ור' יהודה מתיר מפני שמשביחו, ומבואר דלכו"ע אישתני למעליותא, אלא מפני שממעטו בכמות סובר הת"ק דאין לבשלו. [ומה שאין מנסכין ממנו למזבח זהו משום שנשתנה מברייתו, ועיי' בטוש"ע וברמ"א (או"ח סי' רעב ס"ח). והארננו בענין זה במס' ב"ב (כ: ד"ה בין התירו, צז. ד"ה אין) עיי"ש.

19. תוספות מסכת עירובין דף כט עמוד א

והושיבו ר' מאיר בד' אמותיו - חוץ לעיר היה דבעיר היה מהלך את כולה ...

20. תוספות מסכת עירובין דף כט עמוד ב

מפני נחש שבו – [1] פ"ה ארס של שרף בצל [2] ור"ח פ"ה העמוד שבתוכו שמתעגל בתוכו כמין גבעול ומתקבצין בו זרע הבצל אותו העמוד נקרא נחש של בצל.

21. ריטב"א על מסכת עירובין דף כט/ב

לא יאכל אדם בצל מפני נחש שבו. פרש"י כי השרף של בצל נקרא נחש מפני שהיא קשה לגוף כארס של נחש והקשה ר"ת ז"ל דאם כן מאי הא דאמרין ברבי חנינא שאכל חצי בצל ואכל עמו חצי נחש שבו פשיטא כי האוכל חצי בצל אוכל הוא חצי השרף שבו. ופירש כי העמוד שבתוך הבצל שמתעגל בו כמין גבעול והוא מסוכן כולו בתוכו כנחש ומתקבץ בו זרע הבצל אותו העמוד נקרא נחש של בצל וכן פירש ר"ח ז"ל וכן הגיה ר"ת בפירוש רש"י ז"ל הכתובין מכתב ידו. [3] ויש שפירשו כי נחש של בצל הוא תולעת שנעשה בו שהוא סכנה כארס של נחש וכדרך שאמרו קפא תאיני וקפא דחסא:

22. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף כט/ב

שאל כל חצי בצל וחצי נחש שבו. כתב הריטב"א ז"ל יש שפירשו נחש של בצל הוא תולעת שנעשה בו שהוא סכנה כארס של נחש, וכדרך שאמרו קפא דתאיני וקפא דחסא עד כאן לשונו. וקשה על פירושם והלא תולעת זו מתהוה במחובר ואיך נכשל ר' חנינא בן דוסא בזה, דהא אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים במידי דאכילה, וכל תולע דמתליע במחובר אף על גב דהתוספות והרא"ש סבירא ליה כל זמן שלא ריחש מותר, הנה רבינו יחיאל והרשב"א והר"ן סבירא ליה אף על גב דלא ריחש קרינן ביה שורץ על הארץ ואסור, וכן היא סברת הרמב"ם והרב המגיד וכנזכר בב"י סי' פ"ד. והן אמת שהיה חצי תולע, עם כל זה איסורא איכא ואין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים במידי דאכילה אפילו באיסור בל תשקצו, על כן נראה דאין לפרש כן, אלא או כפירוש רש"י או כפירוש ר"ת ז"ל, ודע דאפילו לפירוש רש"י ור"ת לאו בבצלים העומדים לאכילה איירי, אלא כמ"ש הערוך ז"ל דאיירי בבצל שמשירין בארץ להוציא ממנו זרע שדרך לצאת ממנו קנה, ויש לאותו קנה ראש כמו ראשו של נחש, וחם הוא מאד כי כל זרע הוא חם ולכך לא יאכלו אותו, וגם הבצל ההוא לא יאכלו שיצא מתורת מאכל, אבל שאר בצלים ליכא סכנתא עד כאן דבריו יע"ש:

23. ריטב"א על מסכת עירובין דף כט/ב

ובקשו עליו חבריו רחמים [כו'] פי' בשלשה ואף על פי שכדאי היה לחוב בעצמו שעבר על דברי חכמים:

24. מהרש"א על עירובין דף כט/ב

גמ' ובקשו חבריו וכו' מפני שהשעה כו'. בהרבה מקומות בתלמוד אשכחן דבקשו רחמים על חבריהם ולא קאמר כי הכא מפני שהשעה כו' וי"ל משום דר"ח שהוזכר הכא היינו ר"ח בן דוסא שהוא בעל המעשים בכ"מ להתפלל על חבריו וקאמר הכא דבקשו חבריו רחמים עליו ולא בקש הוא רחמי שמיא על עצמו וקאמר טעמא מפני שהשעה צריכה לו שיתרפא מחליו ואין בקשתו על עצמו מועלת כבקשת אחרים עליו כדאמרין אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין וק"ל:

25. קרן אורה על מסכת עירובין דף כט/ב

מפני שהשעה צריכה לו. נראה לפרש דכל כך מסוכן הוא דלא אהני לי' רחמי אלא מפני שהשעה צריכה לו:

26. הגהות יעב"ץ

דף כט ע"ב גמ' מפני שהשעה צריכה לו. כי
ש"מ איננו כן לא הי' מקצת עליו
רחמים מפני שגם רסס לעמנו וסכנים עמנו נסכנס
מחייב נכנסו [ופי' רש"י דה"ל]: שם נכר הי'.

27. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף כט/ב

שם מפני שהשעה צריכה לו. קשה וכי אם אין השעה צריכה לו אינו כדאי לבקש עליו רחמים, והלא חכם גדול וחסיד גדול היה. ונראה לי בס"ד הכונה בעת שבקשו עליו רחמים באו בתפילתם בטענה זו שהשעה צריכה לו, ועי"כ תזכר צדקתו וזכות מעשיו הטובים, שאם לא היה צדיק גדול ביותר לא היתה השעה צריכה לו. אי נמי

כך אמרו בתפילתם, אפילו אם השלים חיים הקצובים לו, ראוי שיתן לו הקב"ה חיים מחדש מפני שהשעה צריכה לו. והא דאמר לשון זה שהשעה צריכה לו ולא אמר שהדור צריך לו, רמז בזה על מזל הפרנסה שנקרא שעה, וכמ"ש הקב"ה לר"א בן פדת ואולי נפלת בשעתא דמזוני, וכן אמרו אין לך אדם שאין לו שעה, וכן אומרים שעתא קיימא ליה וכיוצא בזה. וידוע דבת קול מכרות כל העולם נזון בשביל חנינא בני, נמצא הפרנסה וההצלחה של בני אדם תלוי בו וצריכה לו. אי נמי נקיט שהשעה צריכה לו כי היה מסוגל להתפלל, וידוע דהתפילה נקראת חיי שעה והתורה חיי עולם וכנזכר בגמרא:

28. ספר מגדים חדשים

והלה ונטה למות ובקשו חבריו רחמים עליו וחיה מפני שהשעה צריכה לו. כתב המהרש"א, זכמה מקומות צמלמוד אשכחן דבקשו רחמים על חזיריהם, ולא קאמר כי הכא מפני שהשעה כו' ע"ש. והיה אפשר לומר דהא"נ בכל חולה יש מנוה לבקש עליו רחמים, וכמ"ש בצרכות (יב ז) כל שאפשר לו לבקש רחמים על חזירו ואינו מבקש נקרא חוטא. ומ"מ זהו דוקא בחולה סתם, שעפ"י דרך הטבע יש רפואה למחלתו, משא"כ כאן ברבי חנינא דקאמר וחלה ונטה למות, משמע שעפ"י דרך הטבע לא היה לו רפואה והיה מת, וכמ"ש לעיל אכל בכל והשכים ומת אין אומרים ממה מת. ומה שבקשו חבריו רחמים עליו היינו שיחיה ע"י נס, ועל נס אין לו לאדם להתפלל, וכמ"ש בצרכות (ס' א) היתה אשתו מעוברת ואמר יה"ר שתלד כו' הרי זו תפלת שוא. ואף שע"י נס יכול להשתנות מזכר לנקבה כמו שהיה אצל לאה, אין מזכירין מעשה נסים ע"ש. ובזכור שור שבת (כא ז בד"ה ועשאו ימים טובים), הקשה במש"כ הרמ"א בא"ח (סימן קפז ס"ד וסימן תרפז ס"א) דאם שכח לומר על הנסים, יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם, והרי אין להתפלל שיעשה לו נס כמ"ש בצרכות שם. וכתב לחלק דדוקא יחיד לא יתפלל על הנס דמאן יימר דחזי ליה, אצל אם מתפלל שלרבים יעשה נסים שפיר דמי ע"ש. ו"ש כאן מה שהתפללו עליו שיחיה מפני שהשעה צריכה לו, וכמ"ש בתענית (ט' א) כיון דלרבים הוא צעיי כרבים דמי, לכן היה מותר להתפלל על נס. ועיי' מה שכתבתי בצרכות (ו' א) גבי רב ציבי בר אביי, דאם יודעים שאין לו תרופה, אין

מפני שהשעה צריכה לו. כתב המהרש"א, רבי חנינא שהזכר הכא, היינו רבי חנינא בן דוסא שהוא בעל המעשים זכ"מ להתפלל על חזירו, וקאמר דבקשו חזריו רחמים עליו, ולא בקש הוא רחמים על עצמו, וקאמר טעמא מפני שהשעה צריכה לו שיתרפא מחליו, ואין בקשתו על עצמו מועלת כבקשת אחרים עליו, כדאמרינן אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין ע"ש.
הנה מדברי המהרש"א מתבאר, דאפילו בנסת חפילה על חולה אמרינן אין חבוש מתיר עצמו כו', ומועיל יותר תפילת אחרים עליו. אף שבמקו"א (ב"ר פנ"ג, יד) אמרו יפה תפילת החולה על עצמו יותר מתפילת אחרים עליו. ועיי' מה שכתבתי בזה בצרכות (ה' ז) בד"ה אין חבוש מתיר עצמו כו'.

מבקשים עליו רהמים שימרפא ע"ש. וכן מצאתי
בספר חסידים (סימן השל"ד), שכתב אל יתפלל אדם
תפלה שאי אפשר לעשות בקשתו, אעפ"י שהיכולת
ביד הקב"ה, אין לבקש דבר שאין נעשה כפי הטבע,
כגון אם אשתו הפילה לשמונה חדשים ברור הוא
שאיך הולד של קיימא, אין מתפללים עליו שיחיה
ע"ש. ויש להעיר ממה שמצינו בכתובות (טב ב'),
פרח רוחה אמר לפניו רבש"ע ענייה זו זה שכרה,
בעל רחמי עלה וחייה. וז"ל דמ"ש פרח רוחה, אין
הכוונה שמתה, אלא שנתעלפה מרוב התרגשות. וכן
במ"ש שם בביתו של ר' יוסי בן זימרא, עד דאתא
איעקרא, בעי עלה רחמי ואיחסיאת ע"ש. ז"ל דאין
זו שינוי מטבע העולם, דגם עפ"י דרך הטבע
יכולה לפעמים להוליד אף שעברו עליה יותר
מעשרה שנים. האף אמנם מצינו בכמה מקומות
שנקשו רחמים בענינים שע"י שידוד הטבע ממש,
כגון במגילה (ז' ב'), חגיגה (ג' ב'), טענית (כג ב'),
ועוד. היינו דוקא במי שבטוח בעצמו שזכותו
מעמוד לו להתקבל תפלתו, משא"כ לכלל ההמון אין
להתפלל על נס דע"ז בודקין פנקסו אם הוא ראוי
לכך.

ורקושטא דמילתא למאי דאחינן עלה, בענין
להתפלל על חולה שאין לו רפואה
בדרך הטבע, היה נראה דשפיר דמי ואף מזה
להתפלל לרפואתו, ודוקא בענין שינוי מטבעו של
עולם, כגון להפוך מזכר לנקיבה הוי תפילת שוא.
ואף דאם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו, הרי כל
אשר לו יתן בעד נפשו, ועיין נדרים (מ' א) גדול
נס שנעשה לחולה יותר מנס שנעשה לחנייה מישאל
ועזריה כו', אש של שמים הוא מי יוכל לכבותה.
וכתב שם המהרש"א, ונפ"מ דבעי אפוש רחמים
לעשות לו נס כזה, אי נמי לענין דמנכין לו
מזכויותיו ע"ש. מבואר מדבריו ג"כ דיש להתפלל
על נס לרפואת החולה. ובעיון יעקב יומא (פו א)
כתב לפרש מ"ש גדולה תשובה שמביאה רפואה
לעולם, דאף אם הוא חולה במכה אשר לא כתובה,
וכיון דהוא מכה חדשה ממילא גם הרפואה נעלמה
מעין כל חי, מ"מ גדולה תשובה שמביאה רפואה
לעולם, ר"ל שהקב"ה מגלה רפואתו לעולם מה
שלא ידעו עד השמא. והוסיף עוד, וכן שמעתי

מחכמי רופאים שכמה מיני רפואות נחגלו
לאחרונים מה שלא נודע לראשונים ע"ש. ומתבאר
ג"כ כמו שכתבנו, דאף במכה שאין לו תרופה, יכול
להועיל תפילה ותשובה.
והל"ל ראינו בס' ארצות רבנו ח"א (ע' שלה)
מובא בשם הגאון בעל הקהלות יעקב ז"ל,
שאמר בחולה שאין תרופה למחלתו עפ"י דרך
הטבע, אסור להתפלל על נס, דהוי כמתפלל על
תחיית המתים, או כמתפלל על קטוע אבר שינחם
לו בחזרה ע"ש. ולענ"ד נראה כמו שכתבנו. ובספר
דרכי חיים ושלום (סימן תתקעה) מביא בשם
הגה"ק בעל דברי חיים מנאנז ז"ע, בחולה
שהרופאים אמרו נואש לחייו עפ"י דרך הטבע, אין
להתפלל עליו בפה, שלא לימן מקום למקטרג כיון
שמבקש על דבר שצריך לבא רק בדרך נס, ויש
להתפלל עליו במחשבה בלבד ע"ש.

29. עיין במראה מקומות למסכת ברכות דף נא לגבי: כוסות מגייר אם כשר לקידוש

30. חידושי הרשב"א מסכת עירובין דף כט עמוד ב

בשר חי כדי לאכול. ונראה דחי נמליח קאמר אבל חי ממש בלא מליח לאו רובא דעלמא אכלי ליה ואע"ג דאיכא מקצת דאכלי ליה לאו רובא דעלמא נינהו ובטלה דעתן אצל כל אדם, וכן נראה לי מתוך הירושלמי דגרסי' התם דג מליח מערבין בו בשר מליח מערבין בו בשר חי תמן תנינן הבבליין אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה ע"כ, אלמא אין אוכלין אותו אלא הבבליין מפני שדעתן יפה ובכל לא הוי רובא דעלמא וכדאמר' לעיל גבי חיזו, וצ"ע:

31. תוספות רא"ש על עירובין דף כט/ב

ופרסאי הוי רובא דעלמא וכו' והתניא בגדי עניים לעניים וכו'. הא דלא מייתי מההיא דלעיל הפול והשעורה דלא דמי דהכא כיון דלשאר העולם נמי אם היה להם רוב בשר כמו פרסאי היו אוכלים בשר בלא לחם הלכך לא דמי לההיא דפול ושעורה דהתם כולי עלמא יש להם, אבל מבגדי עניים פריך שפיר דאע"ג דעניים אם היה להם בגדים הרבה לא היה שיעור קטן חשוב בעיניהם אפי' הכי חשוב בעיניהם השתא דבר קטן, ועוד דניחא ליה לדמות שיעורין להדדי:

32. שערים מצויינים בהלכה

בגדי עניים לעניים ולא לעשירים. והא דלא אמרין דאי בעי מפקיר לנכסיה והוה עני, כדאמרין בהרבה מקומות בש"ס, תירצו התוס' במס' שבת (קכז: ד"ה כיון) דדוקא כשאינו ראוי מחמת איסור דרביע עלה, כגון איסור דמאי, דאמרין במס' פסחים (לה.) דיוצאין כזית מצה גם בדמאי, וכן בגמ' לקמן (לא.) דמערבין בדמאי, משום דאי בעי מפקיר לנכסיה והוי עני, דמותר לאכול דמאי, אבל הכא אלו הבגדים אינם ראויים מחמת עצמן דגריעים הם, כהא לא אמרין דאי בעי מפקיר נכסיה כו'.

1. דף על הדף עירובין דף כט עמוד ב

הגאון ר' גבריאל ציננער שליט"א דן (בקונ' בשבילי הרפואה קובץ ח' ע' ע"ו והלאה) בשאלה: "אם אחד הכניס עצמו בפשיעתו לידי מצב סכנה, אי מחללים עליו את השבת". והביא מהגמ' הנ"ל כאן ומדברי הריטב"א הנ"ל ומבואר עפ"י דבריהם, דכמו שלבקש רחמים אינו נכון למי שעבר על דברי חז"ל כ"ש לחלל השבת עליו שאין צריך.

והוא ממשיך וכותב: והצעת פנים לפי כ"ק אדמו"ר מרן הגה"ק אבדק"ק צאנז (שליט"א) זצ"ל בעל דברי יציב (בתוך שיחה ארוכה ד"ת במוצאי חג הפסח תשל"ו), ואמר לי לחלק, דדוקא לענין בקשת רחמים שאינו רפואה טבעית ואינו אלא מצד הרחמים ע"ז אמרין הואיל וגרם רעה לעצמו אין לרחם עליו, וכעין שאחז"ל ברכות דף ל"ג ע"א דכל מי שאין בו דיעה אסור לרחם עליו, משא"כ להציל אותו בדרך הטבע בודאי כל איש מישראל חייב להציל מפני לא תעמוד על דם רעך ומשום השבת אבדה כדאיתא בסנהדרין דף ע"ג ע"א דמחויב להציל בדרכי הרפואה כל מה דאפשר לן עכתדה"ק.

ושבתי וראיתי שכבר חלקו בזה גדולי הפוסקים, דהבאר היטב (סי' ש"ה) הביא מספר נחלת שבעה סי' פ"ג דמותר לרכוב על הסוס ולרכוב אחר בנו שברח ויצא מן הכלל, לדבר אל לבו להחזירו, ובשו"ת שבות יעקב (הובא בשערי תשובה סי' ש"ו ס"ק י"ט) חולק עליו ואוסר שהואיל שהבן פשע לצאת מן הכלל אסור לחלל השבת עליו עיי"ש וכ"ה בהגהות חכמת שלמה (סי' שכ"ט) וא"כ תליא באשלי רברבא. עכ"ד.